

Panu Rätty: XYZ

V. S. Luoma-aho

Poika avasi suunsa. Kreivitär pissasi.

Näin kuuluu yksi Panu Rädyn XYZ:n (WSOY, 1994) vähäsanaisimmista sivuista. Ei voi sanoa ”yksi lyhyimmistä teksteistä”, sillä XYZ on nimiölehdengin mukaan romaani. Silti sen lukeminen koostuu tekstien lukemisesta, sillä teoksen pisimmät yhtäjaksoiset tekstimassatkin ovat vain vajaan parin sivun luokkaa, minkä lisäksi ne liittyvät toisiinsa riemastuttavan vähän. Mitä vähemmän, sen parempi. Sillä aivan kuin rock-musiikissa soinnun vaihtaminen on tyyliä, on kirjallisuudessa kokonaisuusien salakähmäinen tai julkijulkea rakentaminen mautonta. Kuin rukoilisi julkisesti.

Enkeli tuli katosta, nurkasta. Sellainen valkoinen lakana sillä oli yllä. Tukka oli pitkä ja poskeen ehtinyt parin päivän sänki. Ihmeen iso maha. Ennen olin kuvitellut enkelit nuoriksi naisiksi, mutta kyllä tämä oli selvästi aikuinen mies.

Reseptejä sisäelinten oikeaoppiseen valmistamiseen. Omituisia horoskooppeja. Syvimpien sisäisten tuntojen tilityksiä. Aikamuodoltaan vaihtelevia kertovia pätkiä. Lyhyitä dialogeja. Seuranhakuilmoituksia. Odysseus koiran panemana. Risto Reipas kävelemässä päämäärättömästi taajamassa. lines Anikka pohtimassa tuulen olemusta. Ei pidä silti luulla, vaikka 90-luvulla julkaisusta teoksesta onkin kyse, että satuhahmojen ja arkirealismen törmäyttäminen olisi jokin keskeinen motiivi. Minun on vain jotenkin yritettävä kuvata, mitä teoksessa on ja tutut nimet jäävät ensimmäisenä mieleen.

Äitini kertoi, että hänen isällään oli viina palanut mahassa ja aiheuttanut kovat tuskat. Isoäiti oli virtsallaan saanut sen sammumaan. Sen jälkeen isoisä ei viinaa juonut. Sittemmin kuulin toisesta samanlaisesta tapauksesta.

Olisiko XYZ jonkinlaista internetin valta-aikaa edeltävää hakukoneproosaa? Halukoneproosaa se lienee varmasti. En tiedä juuri mitään 90-luvun kirjallisesta ilmapiirissä Suomessa, sillä aikuiseksi tulin vasta 2000-luvulla, eikä fiktio nimeltä ”Suomi 90-luvulla” kiinnosta minua siinä määrin, että alkaisin rakentaa teokselle jotain ajankuvallista kehystä. XYZ:tä ajatellessani ajattelen lamaa sekä teoksen sysimustan humoristista otetta, joka ei ikinä erehdy lipeväksi tai mielisteleväksi, mutta ei myöskään ole liian toteavaa ollakseen maneristista.

Ajastimen yksinkertaisimmassa sovelluksessa käytetään rannekelloa. Kontakteina ovat ruuvi ja tuntiviisari. Minuuttiviisarilla saadaan alle tunnin aikoja. Kun mikkihiiren käsi osuu kontaktiin, se päästää virran nalliin ja laukaisee panoksen. Kun elektronisesta kellosta otetaan kaiutin pois ja laitetaan tilalle narut nalliin, viive saadaan vaikka vuorokaudeksi. Kello on viisain ratkaisu, koska se ei vie tilaa.

XYZ on siitä viisas romaani, että se ei kärsi mistään romaaneihin liittyvistä ongelmista. Juonta tai henkilöahmoja ei osaa kaivata, jos muoto ei siihen pakota. XYZ:n sivut ovat harvoin täynnä, muutamat virkkeet kelluvat keskellä kellastunutta paperia ja sivut kääntyvät nopeasti. Tämä on

lukuproosaan kyllästyneelle siunauksellinen seikka. Romaani on jaettu osiin, joiden mottoina on reseptejä erilaisten rikollisten aktien suorittamiseen, tiirikoinnista räjähdysaineisiin. Viivana etenevän lukutavan voi niin halutessaan rikkoa ja alkaa miettiä parvimaisia ja yhdistäviä kuvastollis-temaattisia pistoja, mutta enimmäkseen sivuja kääntää uusien nasevien tylyyksien toivossa.

Olin puoli vuotta poppamiehen koulutettavana. Sain häneltä voimat, jotka hämmästyttävät itseänikin. Aivan kaikkea opetusta en ymmärtänyt, mutta pystyn lausumaan taikasanoja ja saan asiat tapahtumaan mieleiselläni tavalla. Monet tietävät jo, etten ole ihan kuka tahansa.

Tietenkin on varsin tulkinnanvaraista, onko XYZ ylipäänsä luokiteltavissa romaaniksi, vaikka kansilehti niin väittääkin. Viime kädessähän kirjastoluokituksissa ja lajityypeissä on kysymys vain siitä, että mistä hyllystä kirjan löytää jos sitä haluaa lukea. XYZ tuodaan minulle aina Jyväskylän pääkirjaston varastosta, jonne se myös viedään suoraan takaisin jähkä palautan sen. Taitetut sivunkulmat ovat minun jätöksiäni. Ne saattavat vittumaisesti ohjata toisia lukijoita kiinnittämään suurempaa huomiota juuri merkittyihin sivuihin.

Kun Pluto yritti katsoa aurinkoa, silmät eivät kestäneet. Jumalan valo oli niin kirkas, että sokaisi.